

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: Udrag fra Indledning, Varianter og Oplysninger, Registre

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "Indledning, Varianter og Oplysninger, Registre", i Heiberg, Johanne Luise: *Indledning, Varianter og Oplysninger, Registre*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIENDAM ; JUST RAHBK , 1944, s. 16. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibfr08val-shoot-idm140470734510544/facsimile.pdf> (tilgået 03. maj 2024)

Anvendt udgave: Indledning, Varianter og Oplysninger, Registre

i September 1867¹⁾ og er vistnok blevet færdig i første Halvdel af 1868; det må være denne, Fru Heiberg sigter til i et udateret Brev til Krieger²⁾, hvor hun siger, at hun paa hans Ønske lader ham læse „dette ufuldstændige Udkast. Ved selv at gjennemlæse det gruer jeg over de mange Feil, det indeholder, saavel i Form som i Stoff. Da jeg idelig er blevet afbrudt, naar jeg sad og skrev, seer jeg, at jeg ofte har gjentaget, hvad alt var ordtalt, at det bevæger sig frem og tilbage uden en Ordning af, hvad der bør komme først, hvad sidst. Ofte tales der i første Person istedetfor i anden, men alt dette kan jeg nu ikke faae Tid til at rette. De, min kjære, trofsate Ven, er jo i mange Aar vant til at læse mine skammelige Runer og vil vel med Deres store Øvelse heri komme nogenlunde ud af Meningen. Det Hele er nedskrevet, fordi det plagede mig³⁾, og der er altid det vundet ved et saadant Forhold, at man seer, at den Sten, man troede at kunne løfte, man man lade ligge“. Det var formentlig, efter at Krieger havde læst dette Manuskript. Fru Heiberg fra sit Sommerophold i Norge 11. Juli 1868 skrev⁴⁾: „Tak, fordi De med Opmærksomhed har kjæmpet Dem igjennem mit kluddervorne Manuskript. Naar jeg mundtlig taler med Dem, glæder jeg mig til at høre Deres Dom herom, thi De slipper ikke fra mig med at holde Dem selv for „uværdig“ hertil. Kan Mænd, som De, ikke finde noget deri, som er for Alle, da duer det Hele ikke, og det er jeg meget tilbøjelig til at tro. Gud hjælpe de Udtalelser, som ene kan forsvares af Kunstnere, usgtet det jo især var dem, der skulde drage Nytte af den Erfaring, hvorpaa den hele Udtalelse berooer, men Dommen over disse Bemærkninger må de høre af Andre, udenfor staaende, thi at dømme er nu engang ikke deres Sag. Saadanne Udtalelser, som dem jeg heri har tilfødt mig, vilde aldrig taales af Nogen, saalange deres Forfatter fandtes blandt de Levendes Tal, men maaskee de dog fik en Vægt, naar den, der skrev dem, havde været saa beskeden at bortjærne sig til høiere Egn. Det var derfor med en vis Undseelses-Følelse, at jeg overgav, selv Dem, Manuskriptet, netop fordi jeg endnu levede, og derfor had jeg Dem om først at læse det, naar jeg var reist bort.“

Efter at Krieger 23. Februar 1869 havde læst Udkastet op for Martensen⁵⁾, takkede denne i de højeste Lovord Fru Heiberg for „disse Betragtninger, der faaet et saa stort og ærindommeligt Værd derved, at de tillige ere Selvbetrægtninger og Confessioner“. Efter hans Overbevisning „bør du nødvendigst udgives engang og ville have et blivende Værd, ikke blot i vort Fædrelands Litteratur, men i al Litteratur“⁶⁾. Samme Aar forfattede Fru Heiberg, idet hun respekterede talrige Rettelser af Krieger, en ny Version, der i

¹⁾ Paa en af de første Sider af MS omtales Pascals i Sept. 1867 afsendte „Tanker“ (smk. Note til III, 154, 38).

²⁾ Krieger II, 96, hvor det er indbragt blandt Breve fra 1867. Efter dets Indhold må det vist antages at være fra 1868, dog ældre end det i det Æg. omtalte Brev af 11/2 1868.

³⁾ Smk. Var. til III, 154, 38.

⁴⁾ Krieger II, 73 f.

⁵⁾ Se Kriegers Dagbøger IV, 238. Smk. Krieger II, 107.

⁶⁾ Se III, 162 og Krieger II, 92.

April 1870 blev afskrevet af Krieger⁵⁾. Det er vel ikke mindst denne Afhandling, Martensen havde i Tankerne, da han nogle Aar senere, under Fru Heibergs Italiensrejse, energisk opfordrede hende til at arbejde videre med Værket. „Hvorledes kan Veiende, gaae det da,“ skrev han, „sied Deras egen Selvbio-graphie? Saa vidt det staaer til Dem, bør De ikke forsømme at fortsætte og fuldende. Dette Værk vil faae Betydning i tidshistorisk, i kunstnerisk og i ethisk Henseende. Gid jeg havde det, naar jeg - - dersom jeg faaer Tid eller som det ogsaa kan udtrykkes, dersom min Villie og mit Talent ikke er alt for sundrægtigt og uskikket til at overvinde Hindringerne — skal til at skrive om Kunsten og Theatret. Thi heller ikke derfor vil jeg kunne afholde mig, dersom jeg overhovedet skal skrive speciel Ethik“⁶⁾. 12. December 1875, da Fru Heiberg stier var i København, skrev Krieger i sin Dagbog: „Martensen drøfter om Spø. om Skuespilkunstens Ethik“⁷⁾. At det er med Fru Heiberg, og at Genstanden er hendes Afhandling, fremgaar af hendes Brev til Krieger nogle Dage senere⁸⁾: „Jeg har forbermt mig over Martensens Tvivl og Uro og benaadet Skuespilkunsten med betydelige Forbehold.“ I hvilken Retning Martensens Indflydelse er gaaet, kan man ikke direkte se af Varianterne, da ingen Rettelser i Manuskripterne kan bestemmes som hidrørende fra ham⁹⁾; men Fru Heiberg har selv gjort opmærksom paa, at det ingenlunde var hans Paavirkning i religiøs Henseende, der kastede hendes Tvivl med Hensyn til Udøvelsen af den dramatiske Kunst ind i hendes Sjæl. „Har han,“ skriver hun, „udøvet nogen Indflydelse herpaa, da har det snarere været ved at moderere end ved at forstærke disse mine Anskuelse“¹⁰⁾. Til Krieger tæler hun noget senere¹¹⁾ om, at Afhandlingen vel kunde „forkortes og i Udtrykkene modereres, men Ulykken er, at De ikke samstemmer med min hele Anskuelse paa dette Punkt og helst ønsker det Hele afskrevet. Forandre min hele Anskuelse paa dette Punkt kan jeg ikke, tværtimod, den styrkes Dag for Dag mere og mere. Lader Vorherre mig leve nogle Aar endnu, kan jeg jo ikke vide, om jeg da kommer bort derfra, men jeg tvivler stærkt herpaa. Jeg siget som Luthert: „Her staaer jeg, Gud hjælpe mig, jeg kan ikke andet.“ Et lignende Standpunkt indtog hun senere, som vi skal se, overfor A. C. Ø. Hanchs Kritik.

Antageligt efter dette Tidspunkt, men sikkert inden Udgangen af 1878 foretoges en ny Afskrift af Afhandlingen, denne Gang af Frk. Verdeltin¹²⁾.

⁵⁾ Både Fru Heibergs Original fra 1869 og Kriegers Afskrift er i IVA; den første bærer Aarsallet: 1869, den anden: April 1870.

⁶⁾ Martensens Brev, af 29/12 1874, er delvis trykt i Et Liv. I. Udg. IV, 436. Originalen i Fru Heib. Ark.

⁷⁾ Kriegers Dagbøger VI, 115.

⁸⁾ Brevet af 29/12 1875 (Krieger II, 259).

⁹⁾ Varsomtvis til Kriegers Afskrift af Afhandlingen om Skuespilkunsten bestaar borte af nogle Tilføjelser med Fru Heibergs Haand.

¹⁰⁾ Se Et Liv. III, 103. Smil. Absnitet om Theatret i Martensens Ethik, Den specielle Deel, 2. Afd. (1878), 310-23.

¹¹⁾ I Brev fra Norge 2/7 1878 (Krieger II, 307 f.). Smil. Var. til III, 195, 15-16.

¹²⁾ Afskriften indeholder Rettelser af Fru Heiberg med det violette Blyk, hun benyttede indtil Juletid 1878.

Et Liv og Oplevelset i Ethikens. IV